

Šv. Kazimiero ikonografija ir bažnytiniai kalendoriai Nacionalinės bibliotekos rinkiniuose Paryžiuje

SIGITA MASLAUSKAITĖ

Vilniaus universitetas, Religijos studijų ir tyrimų centras, Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius

El. paštas: sigitama@yahoo.com

Šia apžvalga norima pristatyti Nacionalinėje bibliotekoje Paryžiuje estampų ir fotografijų skyriuje saugomus šv. Kazimiero atvaizdus. Iš gausios šios ikonografijos medžiagos straipsniui pasirinkti bažnytiniai kalendoriai, kuriuose kovo 4 d. minimas ir vaizduojamas šventasis karalaitis. Straipsnis parengtas Žmogaus studijų instituto Paryžiuje (*Fondation maison des sciences de l'home*, Paris) paskirtos Andrew W. Mellono stipendijos dėka.

Raktažodžiai: šv. Kazimieras, bažnytiniai kalendoriai, jėzuitai

---

Visuotinis Bažnyčios Tridento susirinkimas ir jo nuostatomis gyvenę Baroko dvasiniai autoritetai ne tik legitimizavo atvaizdą, bet ir padarė jį būtinu instrumentu maldos ir Bažnyčios gyvenime. Graviūrų išplitimo mastas Baroko epochoje rodo ypatingą religinio atvaizdo svarbą tiek skatinant „paprasto tikinčiojo“ pamaldumą, tiek ir maldos gyvenime pažengusių vienuolių dvasinei praktikai¹. Šv. Ignacas Lojola „Dvasinėse pratybose“ pataria medituoti Jėzaus Kristaus Įsikūnijimą, gundymus, sakramentų įsteigimą, Kančią ir kitus evangelijos slėpinius „aplikuojant penkias jusles“. Vis dėlto aiškiai privilegijuotą vietą Lojolos mokyme užima vaizduotė ir atvaizdas². Pastebėta, kad „Dvasinėse pratybose“ atvaizdas yra ne tik įžanga į maldą, ne tik paruošiamas etapas ar pagalba siekiant panirti į vidinę meditaciją, bet ir visos jo kalbos esmė: pratybų savaitės ir pradedamos, ir baigiamos „matymu“³. Jėzuitai remiasi šv. Bonaventūra, teigusiu, kad norint „pasinaudoti visais tais dalykais, kuriuos mūsų Viešpats Jėzus Kristus padarė ar pasakė, matykite juos taip esančius, tarsi matytumėte savo akimis ar girdėtumėte savo ausimis, visais savo jausmais, uoliai, su džiaugsmu, neskubant, atidėjus į šalį visus savo vargus ir rūpesčius“⁴.

Kraštuose, kur neseniai buvo įsitvirtinusi krikščionybė, jėzuitai tapo uoliais misionieriais ir išsiskyrė aktyviu vietinių šventųjų kulto propagavimu. Skelbdami Evangeliją jie dažniausiai remdavosi vietiniais šventaisiais, puoselėjo jų kultą ir aukštino Potridentinės Bažnyčios mokymą atitinkančią karžygystės ir kankinystės dvasią. Jėzuitai ryškiai pirmavo leidžiant ir meniškai apipavidalinant liturgines knygas. Jėzaus draugija aktyviai skleidė šv. Kazimiero kultą už

---

¹ Temos istoriografija ir naujais tyrinėjimai: F. Cousinié, *Images et méditation au XVIIe siècle*, Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2007.

² *Les vrais exercices spirituels du B. P. Ignace de Loyola, Fondateur de l'Ordre de la Compagnie de Jesus. Suivant qu'ils sont ordinairement donnez pas les R. PP. de la mesme Compagnie. Ensemble la Guide ou Directoire pour ceux qui font faire lesdits Exercices*, Paris: chez Sebastian Huré, M. DC. XIX, p. 258 ir kt.

³ Plg. F. Cousinié, op. cit., p. 48–49.

⁴ *Les vrais exercices spirituels...*, p. 279.

LDK ribų⁵. Nacionalinės bibliotekos Paryžiuje rinkiniuose esantys atvaizdai patvirtina, kad su jėzuitų vardu šv. Kazimiero gerbimas bei atvaizdai pasiekė ir Prancūziją. Seniausias šv. Kazimiero atvaizdas yra 1641 m. bažnytiniame kalendoriuje (1 pav.)⁶. Tiesa, šio leidinio tituliniam puslapyje jėzuitai neminimi, tačiau analogiškuose kitų metų kalendoriuose pažymima, kad jų sudarytoja ir platintoja yra Jėzaus draugija. Aptariamo „Katalikų kalendoriaus“ kiekvieną metų dieną iliustruoja šventojo paveikslėlis; į vieną kalendoriaus lapą dedama 16 šventųjų atvaizdų, kitoje pusėje spausdinami trumpi „gyvenimai“. Po šventojo atvaizdu užrašyta Bažnyčios tėvų sentencija, pažymima dorybė (pavyzdžiui, Dievo baimė, Dievo valios priėmimas, Dievo malonės perteikimas, nuolankumas ir t. t.) ir išakmiai paaiškinama, dėl ko reikia kreiptis į konkretų šventąjį: „melskitės už netikinčiųjų atsivertimą“, „melskitės už taiką ir krikščionių valdovų sutarimą“, „melskitės už dirbančius sielų atvertimo darbą“, „melskitės už kalinius“, už esančius mirtinoje nuodėmėje, už pašaukimus, už popiežių, kunigus, vienuolius ir t. t.

1641 m. kalendoriuje kovo 4 d. „Šv. Kazimieras išpažinėjas“ vaizduojamas tarsi iš Šventosios žemės sugrįžęs ir prie altoriaus su Kristaus kančios instrumentais suklypęs riteris (2 pav.). Po atvaizdu šv. Kiprijono citata: „Žmogus neturi niekam teikti pirmenybės, tik Jėzui Kristui, nes jis nenori nieko kito – tik mūsų išgelbėjimo“. Dorybė: „gyveno Dievo artume“ (*la presence de Dieu*), į šv. Kazimierą reikia kreiptis meldžiantis „už karalių ir karališkuosius namus“. Kitoje lapo pusėje trumpas (telpantis į paveikslėlio formatą) šventojo karalaičio gyvenimo aprašymas, kuris užbaigiamas malda iš pirmųjų šventojo dienos liturginių tekstų (1603): „Dieve, išsaugojęs karališkų malonumų apsupto tavo išpažinėjo šv. Kazimiero sielą neprieinamą pasaulio pagundoms, meldžiame: sustiprink savo ištikimųjų meilę tau taip, kad paniekintų žemiškąsias [gėrybes] ir visuomet trokštų dangiškųjų“. Šv. Kazimiero kaip *Kristaus kario* ikonografija yra sulaukusi tyrinėtojų dėmesio⁷, tačiau čia ji papildoma Kristaus kančios instrumentais (kryžiumi, ietimi, kopėčiomis, kempine), išryškinančiais besąlygišką šventojo karalaičio sekimą Kristumi. Kituose kalendoriuose Kristaus kančios atributų prasmė paaiškinama šv. Augustino žodžiais: „Niekas negali geriau pagydyti mūsų sielos žaizdų kaip mąstymas apie Jėzaus žaizdas“. Be to, šv. Kazimieras įgauna tikslus šv. Liudviko ikonografijos bruožus, tačiau paliekama jo, kaip Prancūzijos globėjo, „funkcija“: „melskitės už šią karalystę ir už visus mirusius prancūzus“ (3 pav.). Vadinamieji „šventieji paveikslėliai“ galėjo būti ne tik dedami į kalendorius ar bažnytines knygas, bet ir dalijami tikintiesiems kaip praktinė pamaldumo priemonė. Tai patvirtina išlikę pavyzdžiai Nacionalinėje bibliotekoje Paryžiuje.

Du Augsburgė spausdinti bažnytiniai kalendoriai – *Calendarium ecclesiasticum continens festa duplicia breviori per singulos sanctorum menses* („Bažnytinis kalendorius, kuriame nurodytos atskirai kiekvieno mėnesio šventadienių privalomų minėjimų pamaldos“, apie 1750)

⁵ Z. Ivinskis, *Šv. Kazimieras. 1458–1484*, New York, 1955; P. Rabikauskas, *Lietuvos globėjas šv. Kazimieras*, Vilnius–Kaunas: LKMA, 1993; P. Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*, sud. L. Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2002.

⁶ *Le calendrier catholique presentant chaque jour de l'année les mysteres de N. S. Jesus-Christ et de la B. V. Marie, de plus les Images, et Eloges des Saints et saintes, avec leurs Oraisons...*, Paris: chez Jacque Honeruogt, 1641.

⁷ T. Bernatowicz, *Miles Christianus et Peregrinus. Fundacje Mikołaja Radziwilla Sierotki w ordynacji nieswieskiej*, Warszawa: Neriton, 1998, p. 9–19; T. Bernatowicz, „Idea Principis Christiani“ w emblematyce około 1600 (Z badań nad recepcją myśli polityczno-filozoficznej tacytyzmu w Polsce), *Barok*, 1996, t. II/1(5), s. 101–103; J. Liškevičienė, *Miles Christianus įvaizdis LDK kultūroje*, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 24 : *Tipas ir individas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūroje*, sud. J. Liškevičienė, T. Raciūnaitė, Vilnius: VDA leidykla, 2002, p. 127–169; S. Maslauskaitė, Neregėtas šventasis Kazimieras, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2005, Nr. 6, p. 233–237.

1 pav. Le calendrier catholique presentant chaque jour de l'année les mysteres de N. S. Iesus-Christ, et de la B. V. Marie, de plus les Images, et Eloges des Saints et saintes, avec leurs Oraisons... Paris: chez Jacque Honeruogt, 1641

2 pav. „Šv. Kazimieras“ (iš Le calendrier catholique presentant chaque jour de l'année les mysteres de N. S. Iesus-Christ, et de la B. V. Marie, de plus les Images, et Eloges des Saints et saintes, avec leurs Oraisons...)

3 pav. „Šv. Kazimieras“, 6,5 × 5 cm, privati kolekcija

4 pav. Kovo mėnesio puslapis fragmentas, Paryžiaus Nacionalinė biblioteka (iš Abregé de la vie des Saints avec de courtes Reflexions des sentences tirée de l'Escriture Saints et des Peres des oraisons en Latin et en François pour chaque Jour de l'Année et les Principales Actions des Saints Représentées et gravées en taille duece d'usage des congregations de Notre Dame etablies dans les Maisons et Colléges de la Companie de Jesus, Paris: chez J. J. Pasquier, 1742, l. 6)

ir *Encomia coelituum, digesta per singulos anni dies* („Šventųjų enkomijai, išdėstyti pagal metų dienas“, 1753) – iš Paryžiaus Nacionalinės bibliotekos fondų neseniai buvo pristatyti „Naujajame Židinyje“⁸. Šiuose leidiniuose kovo 4 dieną šv. Kazimieras vaizduojamas kaip „kovojuantis ir laiminantis“ Sarmatų karaliaus sūnus, „it žaibas“ galintis suteikti greitą ir regimą pagalbą, prieš jį „blykšta mėnulis otomanų vėliavose“ ir „rausta karališkasis purpuras“⁹. XVIII a. liturginiame kalendoriuje šventojo diena (ir atvaizdas) – tai ne atskiras įrėmintas paveikslėlis, bet barokinės kompozicijos visumos dalis. Dievo Motinos gerbėjo šv. Kazimiero dieną minime tą patį mėnesį kaip ir Apreiškimo šventę (kovo 25 d.), todėl bažnytinę erdvę imituojančioje aplinkoje šv. Kazimieras ir šv. Grigalius Didysis (kovo 12 d.) tarsi įveda į šventovę, kurios didžiajame altoriuje matyti „titulinis“ kovo mėnesio paveikslas „Apreiškimas“. Kitų šio mėnesio šventųjų – šv. Juozapo, šv. Joachimo, šv. Benedikto, šv. Jono Dievo, šv. Tomo Akviniečio ir šv. Pranciškos Romietės – skulptūriniai biustai ir paveikslai puošia iliuzinės erdvės frizą. Jie atvaizde komponuojami kaip Įsikūnijimo slėpinio žiūrovai ir dalyviai. Augsburgio graveriai, kurdami dvylikai mėnesių skirtas bažnyčių ir galerijų erdves, fontanus, sodus ir žvaigždynus, kūrybingai išnaudoja tokius „sutapimus“.

Tuo tarpu XVIII a. Paryžiuje leistuose bažnytiniuose kalendoriuose kartojama praėjusio šimtmečio tradicija: chronologiškai išdėstyti maži šventųjų paveikslėliai, įrašomos maldos, „gyvenimų“ santraukos ir kreipiniai. Šv. Kazimieras (4 pav.) išlieka karaliaus globėju (*Ora pro Rege*), tačiau šį kartą išryškinamas mariologinis karaliačio pamaldumas. 1742 m. kalendoriuje kovo 4 d. pabrėžiama: „Tikras pamaldumas Švč M. Marijai susideda iš jos dorybių imitavimo, o ypač skaistumo dorybės, kuri jos širdžiai pati mieliausia. Būnant pasaulyje sunku ją išsaugoti, bet nuo visų pagundų apsaugo Dievo baimė“¹⁰. Šventasis karalaitis Kazimieras ir buvo toji Dievo Motinai patikusi skaisti širdis, į kurią kreipdamasis užtarimo katalikas valdovas gali ne tik išmesti pagalbos valdydamas tautas, bet ir siekdamas Amžinosios, „ne šio pasaulio karalystės“¹¹.

Įdomūs dalykai šv. Kazimiero ikonografijoje prasideda XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje. Remiantis Nacionalinėje bibliotekoje Paryžiuje esančia faktografinė medžiaga, atrodo, kad tuo metu Prancūzijoje susiformuoja trys karaliačio Kazimiero ikonografijos tipai: 1) šv. Liudviko, 2) sarmatiško bajoro ir 3) bet kokio šventojo su įrašu „S. Casimir“¹². Matyti, kad šie paveikslėliai buvo spausdinami dideliais tiražais ir naudojami ne tik bažnytiniuose kalendoriuose, bet ir krikštą, pirmąją komuniją, sutvirtinimą liudijančiuose dokumentuose ar tiesiog atvaizdų gerbimo praktikoje.

„Šv. Kazimieras-šv. Liudvikas“ matomas ir ankstesniuose, pavyzdžiui, XVIII a., Paryžiuje leistuose spaudiniuose. Nors tuo metu Lenkijos ir LDK karaliačio ikonografijos „kanonas“ Prancūzijoje jau buvo žinomas, tačiau prancūzai vis tiek mieliau renkasi šv. Liudviko ikonografiją – valdovą su atviru dantytu vainiku ir Kristaus erškėčių vainiko relikvijomis. Populiariausias ir šv. Liudviko, ir šv. Kazimiero atvaizdų pirmavaizdis – jėzuitų Šv. Pauliaus bažnyčio-

⁸ S. Maslauskaitė, Bažnytiniai kalendoriai ir sarmatiškas šv. Kazimieras, *Naujasis Židiny-Aidai*, 2008, Nr. 3, p. 122–127.

⁹ J. B. Masculo, *Encomia coelituum, digesta per singulos anni dies...*, Viennae et Augustae, 1773, p. 130.

¹⁰ *Abregé de la vie des Saints avec de courtes Reflexions des sentences tirée de l'écriture Saints et des Peres des oraisons en Latin et en Francois puor chaque Jour de l'Année et les Principales Actions des Saints Représentées et gravées en taille douce a l'usage des congregations de Notre Dame etablies dans les Maisons et Colléges de la Companie de Jesus*, Paris: chez J. J. Pasquier, 1742, l. 6.

¹¹ *Ibid.*, l. 6v.

¹² Nacionalinėje bibliotekoje Paryžiuje yra kanoninių šv. Kazimiero atvaizdų, tačiau jie leisti Varšuvoje arba Vilniuje XIX a. II pusėje.

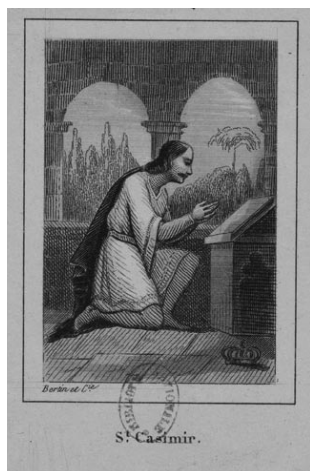
5 pav. „Šv. Liudvikas“, Šv. Pauliaus bažnyčia Paryžiuje (S. Maslauskaitės nuotr., 2008)

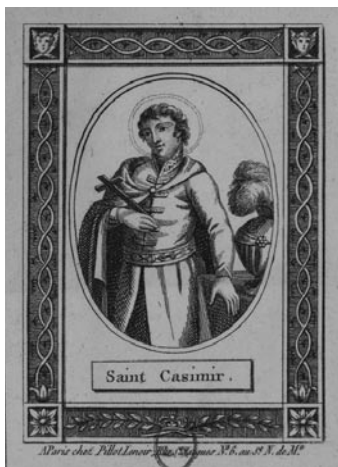
6 pav. „Šv. Kazimieras“, privati kolekcija (iš *Rozmaitosci Polskie, Variétés Polonaises, content une collection des tableaux tirés des sujets les plus mémorables des annales polonaises et des portraits des Hommes les plus distingués dans la guerre, dans la vie civique, en littérature, sciences et beaux-arts. Esquisses et gravures terminées avec des notes biographiques par Antoine Oleszczynski, Polonais, Professeur à l'Académie impériale et royale des Beaux-Arts à Florence, membre de la Société Philotechnique de Paris, etc., Paris, 1832*)

je Paryžiuje esantis šv. Liudviko paveikslas tituliniam altoriuje (5 pav.). Šis kūrinys gali būti lyginamas su Danieliui Schultzui priskiriamu šv. Kazimiero paveikslu Krokuvos pranciškonų reformatų bažnyčioje. Abu paveiksai sulaukė daugybės kartočių, kopijų ir interpretacijų, o Paryžiaus šv. Liudvikas tapo, galima sakyti, „tikruoju“ ir šv. Liudviko, ir šv. Kazimiero atvaizdu. Prieš Nukryžiuotąjį suklupęs besimeldžiantis vienplaukis karalius, pamaldumu stebinantis Dangaus gyventojus, atitiko ne tik šių dviejų šventųjų hagiografinę tradiciją, bet ir patį šventojo valdovo idealą. Kristologinės temos sureikšminimas ir jausminga barokine forma perteiktas nusižeminusio pasaulietinio valdovo pamaldumas Išganytojui patiko ir amžiaus, ir ateities kūrinių užsakovams. Grafinė šv. Liudviko paveikslo kopija su įrašu „S. Casimirus“ (6 pav.), dedikuota „mokslų ir menų globėjui“ kunigaikščiui Konstantinui Čartoryskui, 1832 m. pasirodė Paryžiuje leistame Antano Oleščinskio albume „Lenkiškos įvairenybės“¹³. Paveikslas itin išpopuliarėjo XIX a.: portretas ir visa scena aptinkami ir bažnyntiniuose kalendoriuose, ir maldynuose (7, 8 pav.).

¹³ *Rozmaitosci Polskie, Variétés Polonaises, content une collection des tableaux tirés des sujets les plus mémorables des annales polonaises et des portraits des Hommes les plus distingués dans la guerre, dans la vie civique, en littérature, sciences et beaux-arts. Esquisses et gravures terminées avec des notes biographiques par Antoine Oleszczynski, Polonais, Professeur à l'Académie impériale et royale des Beaux-Arts à Florence, membre de la Société Philotechnique de Paris, etc., Paris, 1832.*

7-10 pav. „Šv. Kazimieras“, 6 × 4 cm,
6,5 × 5 cm, 7,3 × 5,4 cm, 7,5 × 5,5 cm,
privati kolekcija

„Sarmatiškas“ arba „bajoriškas“, šv. Kazimieras prancūziškoje aplinkoje greičiausiai atsirado kaip egzotiška, aiškiai išsiskirianti „užsieniečio šventojo“ ikonografija (9–11 pav.). Sarmatizmas, kaip slavų kilmės teorija, tapo įtakinga XVI a., o XVII a. pradžioje iš istorikų raštų persikėlė į politinę kasdienybę, užgoždama romėniškąją lietuvių kilmės legendą¹⁴. Šv. Kazimiero ikonografinėje tradicijoje sarmatiškumas išryškėja XVIII amžiuje. Atkreiptinas dėmesys, kad Sarmatų karaliaus sūnaus šv. Kazimiero atvaizdas dažniau pasirodo ne LDK leistuose bažnytiniuose kalendoriuose ar „gyvenimuose“, bet, pavyzdžiui, Augsburgėje, Antverpene, Nancy ir Paryžiuje spausdintuose leidiniuose. Tai, kas mūsų krašte simbolizavo „bajoriškos demokratijos santvarkos apologiją“¹⁵, kitur greičiausiai buvo suprantama kaip „slavo šventojo“ ikonografija. Orientalistinės šukuosenos detalės, ūsai, apranga, lenktas kalavijas reiškė, kad prieš prancūzo akis – kilmingas ir karingas Lenkijos karalius (*S. Casimir, roi*), kurio galima šauktis kovoje su matomais išorės ir nematoma kūno priešais.

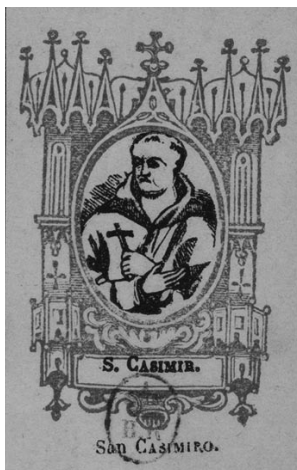
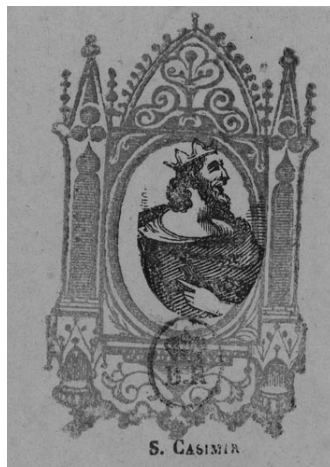
¹⁴ A. Vasiliauskas, *Antika ir sarmatizmas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra*, sud. V. Ališauskas ir kt., Vilnius: Aidai, 2001, p. 19.

¹⁵ *Ibid.*, p. 26.

11 pav. „Šv. Kazimieras“, 7 × 5,5 cm, leidėjas François Desfeuilles (Nancy), apie 1800, Paryžiaus Nacionalinė biblioteka

12–14 pav. „Šv. Kazimieras“, (visi trys 6,3 × 5 cm, privati kolekcija)

15 pav. „Šv. Kazimieras“, 7,5 × 5,5 cm, Paryžiaus Nacionalinė biblioteka (iš *Caractéristiques des Santes dans l'art populaire, énumérées et expliquées par le P. Charles Cahier de la Compagnie de Jésus*, Paris: Librairie poussielgue freres, 1867, t. 1, p. 519)

Trečias ikonografinis tipas – kai šv. Kazimieru tampa dominikonas, jėzuitas ar kuris kitas šventasis. Kodėl taip nutinka? Kodėl įrašas paverčia konkrečiu šventuoju pirmą po ranka pasitaikiusį grafinį atvaizdą? Atsakymas galėtų būti paprastas: veikia Naujaisių laikų savimonė: svarbu paveikslėlių kiekybė ir pigumas, todėl per daug nesigilinant „kas“ ir „kaip“ vykdomas nereiklaus užsakovo nurodymas. Šį teiginį patvirtina grafikos kūrinių ir spaudos kokybė (12–14 pav.).

Visoje šios „trigubos“ šv. Kazimiero ikonografijos gausybėje verta išskirti François Desfeuilles medžio ražinius su šv. Kazimiero atvaizdais. Būdingas įrašas raižiniuose: *De la fabrique de Desfeuilles, Graveur a Nancy*. Raižytojas ir spaustuvininkas F. Desfeuilles (1779–1855) dirbo gimtajame Nancy mieste. Prancūzai jį vadino vienu geriausių epochos „liaudies menininkų“¹⁶. Jo spaustuve suklestėjo 1800 m., ir ši data Nacionalinės bibliotekos Paryžiuje kataloguose rašoma prie kai kurių šv. Kazimiero „paveikslėlių“. Šių atvaizdų autorius nėra

¹⁶ N. Garnier, Les bois d'imagerie populaire de François Desfeuilles de Nancy (1800–1837), *La Revue du Louvre et des Musées de France*, 1987, 5/6, p. 389–396.

žinomas – greičiausiai tai ne pats „fabriko“ savininkas, jis tik buvo spaudėjas ir pardavėjas: *Se vend à Nancy chez Desfeuilles, graveur reu Descartes*¹⁷. F. Desfeuilles pamėgtas šv. Kazimiero ikonografijos tipas – bajoriškas, tačiau kartais šv. Kazimieru jis paverčia šv. Stanislovą Kostką arba šv. Aloyzą Gonzagą (15 pav.). Vis dėlto kalendoriuose šv. Kazimieras dažniausiai vaizduojamas kaip pamokslaujantis ar atsiversti raginantis sarmatiškos išvaizdos bajoras su ekspresyviai į dangų iškelta ranka (10 pav.).

Galiausiai XIX a. Paryžiuje pasirodo jėzuito Charles'o Cahier knyga „Šventųjų ikonografija liaudies mene“ (*Caractéristiques des Saints dans l'art populaire*), kurioje šv. Kazimieras vaizduojamas, Povilo Reklaičio žodžiais tariant, kaip 1863 m. „sukilėlis ir partizanas“¹⁸. Kažkada sensaciją sukėlęs atvaizdas iliustruoja ne bažnytinį kalendorių, tačiau čia jis minėtinas kaip jėzuitiškos kūrybos vaisius. Knygos autorius įvade pastebėjęs krikščioniškosios ikonografijos tyrimų stoką siūlo ją praturtinti išradingai papildant šventųjų atvaizdus atributais¹⁹. Nors šis šv. Kazimiero atvaizdas išties unikalus, tačiau Ch. Cahier nepaaiškina, kodėl jis toks. Šv. Kazimiero atvaizdo aprašymas lakoniškas: „Šv. Kazimieras, Lenkijos karalaitis, išrinktasis Vengrijos karalius. 1484 m. kovo 4 d. padėta Karūna prie jo kojų byloja, kad jis atsisako pretenzijų į Vengrijos sostą pamatęs, kad karalius Matthias yra palaikomas popiežiaus. Lelija yra jo skaistybės, kurią jis išlaikė iki mirties (25 metų), simbolis. Kartais vaizduojamas su raštu rankoje, nes norima susieti jį su giesme *Omni die dic Mariae*, dažnai vadinama šv. Kazimiero himnu. Nors ir nebūdamas šios giesmės autorius, jis mėgo ją kartoti kaip savo meilės Dangaus Karalienei išraišką“²⁰.

Straipsnyje aptarti šv. Kazimiero atvaizdai iš Nacionalinės bibliotekos fondų Paryžiuje liudija šio šventojo garbinimo tradicijos gyvybingumą, skirtingu laiku įvairiomis formomis pasireiškusį Prancūzijoje. Šv. Kazimieras pristatomas kaip Prancūzijos globėjas, katalikiško krašto gynėjas ir skaistybės karžygys, „pelnęs greitą pergalę, iš sunkios šio gyvenimo kovos triumfuojantis perkeltas į dangų“²¹. „Lenkijos karalaitis“ šventumo garsas pirmiausiai užtikrino jo, kaip valstybės gynėjo, statusą savo krašto žmonėms, tačiau šiame straipsnyje aptarti pamaldumo šv. Kazimierui pavyzdžiai rodo, kad ir Prancūzijoje jis buvo suvokiamas kaip kataliko valdovo užtarėjas ir tobulas „veidrodys“, kurio pareiga saugoti ir ginti Prancūzijos karalystę.

Gauta 2008 06 30
Parengta 2008 07 10

¹⁷ N. Garnier, Desfeuilles, François, *Allgemeines Künstler-Lexikon die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, München, Leipzig: K. G. Saur, 1992 Bd. 26, S. 349.

¹⁸ Ch. Cahier, *Caractéristiques des Santes dans l'art populaire, énumérées et expliquées par le P. Charles Cahier de la Compagnie de Jésus*, Paris: Librairie poussielgue frères, 1867, t. 1, p. 519. P. Reklaitis, *Prarastos Lietuvos pėdsakų beiškant*, Straipsniai iš Lietuvos dailės ir kultūros istorijos, rašyti 1954–1990 m. Vokietijoje, sud. V. Jankauskas, Vilnius: VDA leidykla, 1999, p. 161–162.

¹⁹ Ch. Cahier, op. cit., p. 7.

²⁰ Ibid., p. 518–519.

²¹ Z. Ferreris, Palaimintojo išpažinėjo Kazimiero gyvenimas, *Ankstyvieji šv. Kazimiero „gyvenimai“*, sud. M. Čiurinskas, Vilnius: Aidai, 2004, p. 85.

SIGITA MASLAUSKAITĖ

St. Casimir iconography and church calendars in the collections of the National Library in Paris

Summary

This summary presents the images of St. Casimir preserved at the *Département des estampes et Photographie*, the National Library in Paris. The library contains abundant material on the subject of St. Casimir iconography. The church calendars that mention and depict the Saint Prince on March 4, have been selected for the article. The images of the collections of this library show that the worship tradition of St. Casimir in that country was fostered actively by the Society of Jesus. The church calendars emphasize that St. Casimir should be addressed while praying for France, “for the king and the royal home”, as well as “for the dead French”. “The holy pictures” were included in calendars or church books, distributed to the faithful as practical means of devotion, and were published in the documents certifying Baptism, the first Eucharist, and Confirmation. In published graphic works of the 17th–18th century France, St. Casimir often assumes iconographic features of St. Louis, whereas late in the 18th – early 19th century three iconographic types of St. Casimir take form: 1) that of St. Louis; 2) that of a Sarmatian nobleman; and 3) that of any saint, adding an inscription *S. Casimir* in the picture. Although at that time the “canon” of the Prince of Poland and the Great Duchy of Lithuania was already familiar in France, the French preferred the iconography of St. Louis – the ruler with an open crenellated crown and the relics of the thorny crown and a nail of Christ. The most popular prototype of the images of both St. Casimir and St. Louis is the painting of St. Louis in the titular altar of the Jesuit St. Paul’s Church in Paris. The painting depicts a bareheaded king in deep prayer, kneeling down in front of the Crucified. Such a concentrated devotion of the king surprises even the dwellers of heaven. The picture corresponded both to the hagiographic tradition of the two saints and the ideal of the holy ruler.

The “Sarmatian” or “nobleman” St. Casimir must have emerged in the French environment as an exotic, clearly outstanding iconography of a “foreign saint.” The things that symbolized “the apology of the noble democracy system” in our regions were most probably treated as the iconography of a “Slavonic saint” in other countries. The third iconographic type, when a Dominican, Jesuit or any other saint becomes St. Casimir, first of all raises the question: why does this happen? The answer could be very simple: the self-consciousness of the Modern Age, i. e. the most important thing is the quantity and cheapness of pictures; thus, without any further consideration on “who” and “how,” the order of an undemanding client is performed. This statement could be proven by the artistic and print quality of graphic works. At the beginning of the 19th century, the Nancy Publishing House of François Desfeuilles stands out for its abundant production of wood engravings, among which there are numerous images of St. Casimir.

The images of St. Casimir from the archives of the National Library in Paris testify to the vitality of the worship tradition of this saint, which manifested itself in different forms at various times in France. St. Casimir is presented as the patron of France, the protector of Catholic countries, and the warrior of chastity.